

Sarunas Milisauskas: Archaeological Investigations on the Linear Culture Village of Olszanica. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk, Zakład narodowy imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej akademii nauk, 1976. 86 stran, 34 obr., XVII tab. Cena 27, — zl. (Polské resumé.)

Sarunas Milisauskas, pracovník Oddělení antropologie Státní newyorské univerzity v Buffalo, vedl archeologický výzkum na lokalitě Olszanica, který zde prováděl v letech 1967—1973 Institut historie materiální kultury Polské akademie věd ve spolupráci s Univerzitou v Buffalo. Tento společný archeologický projekt řídil prof. dr. Witold Hensel.

Průběh a výsledky neolitického výzkumu v Olszanici zveřejňuje autor v práci, která má charakter předběžné zprávy. Nic jiného však nelze očekávat krátce po zakončení systematického výzkumu, jehož komplexní vyhodnocení je vždy dlouhodobou záležitostí.

Práce se skládá ze dvou celků. V první části (str. 8—60), která je svým zaměřením převážně popisné, se autor zabývá lokalizací neolitické osady s lineární keramikou v Olszanici, terénní výzkumnou technikou, doklady fauny a flóry, vlastními nálezy a sídlištními objekty. V druhé části nazvané Analýza a interpretace (str. 61—74) píše o zemědělství, obchodu a sociální organizaci staroneolitické společnosti. K předchozímu připojuje velmi stručný závěr (str. 75). V seznamu literatury uvádí celkem 49 titulů základní literatury vztahující se převážně ke staršímu neolitu Polska, ČSSR a Maďarska.

Lokalita Olszanica leží v krakovsko-čenstochovské rovině, na mírně sprašové vyvýšenině nad řekou Rudavou. Celkem bylo prozkoumáno 1,5 ha sídlištní plochy. Jednotlivé výzkumné sektory byly rozmístěny v různých částech lokality s úmyslem zachytit její hranice i časové rozpětí osídlení. V terénním výzkumu se používalo běžných postupů — četvercové sítě o straně 5 m, místy podle potřeby i jemnější.

K nejpočetnějším sídlištním nálezům patřila keramika, kterou autor klasicky rozdělil na jemnou a hrubou. Předběžně vysledoval závislosti mezi průměrem okraje a objemem nádob, dále mezi typem okraje a tvarem nádoby (str. 14). Provedení důkladnějšího rozboru keramiky znesnadňuje podle autora nedostatek celých nádob. V souvislosti s výzdobou lineární keramiky upozornil na výskyt notových značek a železovkových vrypů, které představují důležité diagnostické znaky, podle nichž lze zařadit většinu materiálu buď do III. nebo do IV. fáze podle E. Neustupného. Relativní chronologii keramiky z Olszanice konzultoval autor s J. K. Kozłowským a A. Kulczyckou-Leciejewiczovou. Přítomnost železovského typu na lokalitě nespojil s migrační vlnou ze Slovenska nebo z Moravy, ale poukázal na postupný přechod od notové výzdoby k typické železovské výdobě přímo na keramickém materiálu z Olszanice. Kromě uvedených keramik se na sídlišti objevily importy bukovohorské a východoslovenské lineární keramiky.

Pro zjištění absolutní chronologie bylo provedeno 9 radiokarbonových měření, z nichž 8 lze akceptovat pro lineární keramiku ve střední Evropě, v rozmezí od 4600/500—3800 př. n. l. (tab. 1).

S. Milisauskas věnoval velkou pozornost analýze a klasifikaci štípané industrie (str. 33—48). Sledoval frekvenci pazourkových artefaktů v kulturní vrstvě i v sídlištních objektech. Vyhodnotil typologicky všechnu štípanou industrii z jednoho sektoru lokality. Upozornil na vzácný výskyt dvou šipek a několika pazourkových sekerek. Speciální pozornost věnoval také nálezům obsidiánů, kterých je z celé lokality 200 kusů. K určení jejich provenience se použilo analýzy neutronovou aktivací pro zjištění obsahu sodíku a manganu. Obsah těchto prvků byl stejný jako u srovnávaného exempláře z tokažské oblasti v Maďarsku. Výroba nástrojů z importované suroviny se však prováděla přímo na sídlišti, jak o tom svědčí přítomnost kůry na některých artefaktech.

Přes velkou tvarovou variabilitu broušené industrie (str. 48—50) se autor nedopracoval k žádné klasifikaci, protože převažovaly zejména fragmentární nálezy. Na základě petrografického rozboru se zjistilo, že většina nástrojů byla vyrobena z importovaného kamene, jehož nejbližším nalezištěm je Slezsko. Funkčními analýzami broušené industrie se autor blíže nezabýval.

Závěr první části monografie je věnován popisu terénních objektů na sídlišti s lineární keramikou v Olszanici. Ze zahloubených objektů jsou uvedeny protáhlé jámy kolem křivých konstrukcí, které nepochybně vznikly po exploataci hlíny na obmazání stěn domů. K jámám, označovaným B. Soudským jako obilnice, zaujal autor skeptické

stanovisko. Pokud by obilnice byly mimo obydlí, musely by se nějakým způsobem chránit před domestikovanými zvířaty, hraboši a klimatickými vílvy. V Olszanici bylo zjištěno více než 20 půdorysů dlouhých kůlových domů. V několika případech se vyskytly takové kumulace kůlových jamek, které lze vysvětlit jako zvláštní neobytné konstrukce, kde byl asi chován dobytek nebo uskladněno krmivo.

Druhou část práce (str. 61–74) zahájil S. Milisauskas všeobecnými úvahami o významu zemědělství a chovu dobytka ve starším neolitu. V Olszanici se pro značnou kyselost půdy nedochoval žádný osteologický ani rostlinný materiál. Daly se však zjistit otisky zrn pšenice, ovsa a žita na keramice a na mazanici. Žito se vyskytovalo velmi vzácně, patrně jen jako plevl přimíšený k ostatním obilovinám.

V souvislosti s otázkou cyklického zemědělství se autor přiklonil k argumentům svědčícím pro větší stabilitu a delší pobyt obyvatel na sídlištech s lineární keramikou než je 14–15 let.

Zvláštní pozornost věnoval S. Milisauskas analýze a výkladu prostorového rozmištění artefaktů uvnitř sídliště (str. 66–71). Ve většině případů archeologové předpokládají, že je materiál v kulturní vrstvě na sídlišti pomíchán, a proto se touto otázkou obvykle nezabývají. Pro analýzu horizontálního rozmištění artefaktů je důležité krátkodobé, jednofázové osídlení s nenarušenou kulturní vrstvou. Proto se mnohé z lokalit pro tyto účely nehodí. Na základě statistických testů (Poissonovo rozdělení) autor dokázal, že artefakty nejsou v Olszanici rozmístěny náhodně — např. obsidián (obr. 36, tab. 12). Také jemná keramika není všude stejně četná; ubývá jí se vzdáleností od kůlových domů. Horizontální rozložení artefaktů může tedy významně pomoci při vymezení oblastí určité pracovní činnosti na sídlišti.

V závěru knihy se autor zabýval odhadem počtu obyvatel na neolitickém sídlišti, při němž se obvykle vychází z počtu současných kůlových domů. Dále se předpokládá (podle B. Soudského), že jedna rodina zabírá 5–6 metrů délky jednoho domu. V práci se objevila eprávná námitka, že některé stavby mohly sloužit k ustájení dobytka nebo k uskladnění krmiva nebo že celý dům nemuseli obývat jen lidé. Odhad by tedy měl být o něco nižší než uvádí Soudský. V Olszanici tomuto předpokladu odpovídá i hustota archeologického materiálu. Nieméně autor přiznal, že lepší možnosti pro odhad počtu obyvatel nejsou a usoudil tedy, že na sídlišti v Olszanici žilo v jedné fázi 16–17 rodin, což představuje za předpokladu průměrné šestičlenné rodiny asi 100 lidí.

Recenzovaná monografie je logicky členěná, obsahově vyvážená, doplněná početným obrazovým materiálem. Tabulky a matematické grafy vhodně dokládají text. Fotografické tabulky artefaktů a terénních objektů se nevymykají z běžného průměru. Přestože práce S. Milisauskase obsahuje většinou jen předběžné analýzy, stačila publikovat na řadu zajímavých problémů. Jedním z nich je podrobné sledování horizontálního rozložení artefaktů na neolitických lokalitách a jeho funkční interpretace. Se zájmem lze očekávat další autorovy studie zaměřené na naznačenou problematiku.

Eliška Kazdová

Miroslav Bareš — Milan Lička: K exaktnímu studiu staré keramiky. K otázkám vztahu vypíchané a lengyelské kultury. Sborník Národního muzea v Praze, řada A, svazek XXX, Praha 1976, č. 3–4, str. 137–240, tab. I–VIII.

Nadepsaná práce dvou specialistů — archeologa a přírodovědce je názorným příkladem komplexního přístupu k řešení archeologické problematiky. Na základě zkoumání několika keramických vzorků (z hrobu z Prahy-Dejvic a Lužianek) a vzorků zeminy z obou lokalit vybraným souborem mineralogicko-petrologických a chemicko-fyzikálních analýz dospěli autoři k potvrzení archeologického zjištění importu nádooby lužianské skupiny z jihozápadního Slovenska do středních Čech. Toto zjištění slouží ke dvěma účelům. V první části studie se řeší otázka vztahu vypíchané a lengyelské keramiky, resp. vlivu lengyelské kultury na vypíchanou kulturu a historická interpretace nálezového celku z Prahy-Dejvic; v druhé části pak se uvádí rozsáhlá literární exerce přírodovědných metod výzkumu keramických látek, stručně se popisují některé mineralogicko-petrologické a chemicko-fyzikální metody analýz včetně základních přístrojových techniky a předkládají se některé vlastní experimenty a pozorování. Na tomto základě navrhuje autoři obecné schéma postupu při určování proveniencí vzorků pravěké keramiky (str. 217).